

Okulöncesi Eğitim Öğretmenlerinin Çocuk İstismarı, İhmali, Şiddet Ve Eğitimcilerin Rolü Konusundaki Görüşleri*

Nilay DEROBALI**

Sevinç ÇIRAK KARADAĞ***

Sibel SÖNMEZ****

Öz

Bu çalışma İzmir ilinde, Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı bağımsız anaokullarında görev yapmakta olan 197 okulöncesi öğretmenin çocuk istismarı, ihmali, çocuğa uygulanan şiddet ve bunların önlenmesi konularında görüş ve deneyimlerini incelemektedir. Araştırma betimsel yöntemle dayalıdır ve veri toplama aracı olarak açık uçlu soruların yer aldığı anket kullanılmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre, sınırlı sayıda öğretmenin çocuk istismarı, ihmali ve şiddet konularında formal eğitim aldığı belirlenmiştir. Eğitimcilerin büyük çoğunluğu şiddet, çocuk istismarı ve ihmali kavramlarını ilgili alan yazına yakın bir biçimde tanımlamakla birlikte bu kavramları çoğunlukla tek yönlü düşündükleri de tespit edilmiştir. Ayrıca çocukların daha çok ev ortamında şiddet gördüğünü düşünmektedirler. Çalışmaya katılan eğitimcilerin çoğunluğu şiddete maruz kalmış çocuklarla karşılaştıklarını bildirmişler ve çoğunlukla istismar, ihmali ve şiddetin önlenmesi konusunda kendilerinin bilgilendirici rol oynamaları gerektiğini ifade etmişlerdir. Sonuç olarak, eğitimciler çocuk istismarı ve ihmali konusunda bilgilendirilir, tanınmaya ve önlemeye yönelik onlara rehberlik edilirse yeni vakaların oluşumunun engellenmesinde, erken tanınmasında ve problem durumuyla daha etkili bir şekilde baş edilmesinde önemli katkı sağlayabilirler.

Anahtar kelimeler: Okulöncesi eğitim, çocuk istismarı, ihmali, şiddet.

* Bu çalışma 7-9 Ekim 2009 Ankara II. Uluslar arası Katılımlı Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Kongre'sinde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

** Yrd. Doç. Dr., Ege Üniversitesi Eğitim Fakültesi, nilay.dereobali@ege.edu.tr

*** Yrd. Doç. Dr., Ege Üniversitesi Eğitim Fakültesi, sevinc.cirak@ege.edu.tr

**** Yrd. Doç. Dr., Ege Üniversitesi Eğitim Fakültesi, sibel.sonmez@ege.edu.tr

**Preschool Educators' Roles, Views and Experiences About
Child Abuse, Neglect, and Violence Towards Children**

Abstract

This paper examines the views and experiences of preschool teachers about child abuse, neglect, violence and their own roles using a questionnaire data for 197 teachers. The results shows that very few educators received training on the issues of violence, child abuse and neglect, and if, then during their pre-service education. While defining violence, child abuse and neglect, the educators used expressions compliant with the definitions in the relevant literature; however, the definitions of educators were incomplete. In addition, the participants view that children were exposed to violence mostly at their homes. In their professional lives, most educators reported that they faced children who were exposed to violence. And also majority of participants stated that they should play informative role with regard to preventing child abuse, neglect and violence towards children. In this respect, there appeared to be a need for preschool teachers to be educated about identification and handling of child abuse, neglect and related issues.

Key words: Early childhood education, child abuse, neglect, violence.

Giriş

Çocuk istismarı ve ihmali; Amerikan Psikoloji Birliği'ne (2002) göre etkileri, sıklığı ve içeriği nedeniyle çocuğun duygusal ve sosyal sağlığını etkileyen önemli bir halk sağlığı krizidir. Genel olarak istismar ve ihmalin ortak tanımı incelendiğinde çocuk istismarı ve ihmali, ana baba ya da bakıcı gibi bir erişkin tarafından çocuğa yöneltilen, toplumsal kurallar ve profesyonel kişilerce uygunsuz ya da hasar verici olarak nitelendirilen, çocuğun gelişimini engelleyen ya da kısıtlayan eylem ve eylemsizliklerin tümüdür. Bu eylem ya da eylemsizliklerin sonucu olarak çocuğun fiziksel, ruhsal, cinsel ya da sosyal açıdan zarar görmesi, sağlık ve güvenliğinin tehlikeye girmesi söz konusudur. Çocuk istismarı; fiziksel, cinsel ya da duygusal istismar olarak, çocuk ihmali ise fiziksel ya da duygusal ihmal olarak ayrılmaktadır. Çocuk ihmali bazı kaynaklarda bir üçüncü başlık olarak eğitimsel ihmal şeklinde de ele alınmaktadır. Bu başlık okul çağındaki çocuğun okula gönderilmemesi, çocuğun tekrarlayan bir şekilde okuldan kaçmasına izin verilmesi ve çocuğun özel eğitimsel gereksinimlerine dikkat edilmemesini kapsamaktadır. İstismar ve ihmalin bu farklı şekilleri yalnız aileleri değil, toplumu, sosyal kuruluşları, yasal sistemleri, eğitim sistemini ve iş alanlarını da etkileyen bir halk sağlığı sorununu oluşturmaktadır (Akbaş, 2002; Asma, 2002)

Amerika'da 2007 yılı verilerine göre, her 100 çocuktan 10.6'sı çocuk istismarı ve ihmali yaşamaktadır. (US Department of Health and Human Services, Administration on Children, Youth and Families[ACYF], 2009). İngiltere'de bu oran diğer dünya devletlerine göre çok daha düşük olmakla birlikte, her bin çocukta 2.7 şeklindedir (Department of Education and Skills, 2006).Türkiye'de de çocuk istismarı ve ihmali oldukça yaygındır. Bilir ve arkadaşları yaptıkları çalışmada okul öncesi dönem çocuklarında istismarın daha yüksek oranda olduğunu ve kızların %34.6, erkeklerin ise %32.5 oranında istismara uğradıklarını saptamışlardır (Bilir, Arı ve Dönmez, 1986).

Son otuz yılda, çocuk istismarı konusu gerek tıbbi gerekse toplumsal açıdan giderek önem kazanmaktadır. Çocuk ölümlerinin ve hastalıklarının bir nedeni olarak, kurbanları açısından son derecede yıkıcı sonuçlarıyla ve hatta sonraki nesiller için bile kalıcı izler bırakan özellikleriyle çocuk istismarı önemli bir sosyal sorundur. Bu konunun çocukla çalışan profesyoneller tarafından yeterince tanınmaması, bildirilmemesi, tanı konulmasındaki güçlükler, inkâr edilmesi ve gizli kalması ise önemini daha da arttırmaktadır (Uysal, 1998; Polat, 2001; Uysal ve Özsoy, 2003).

Çocuk istismarı ve ihmali önlemede erken dönemde aile ve çocukla kurulan ilişki ile birlikte verilen nitelikli eğitim ve danışmanlık hizmeti önem taşımaktadır. Bu kapsamda ele alındığında eğitim kurumları ve eğitimciler çocuk istismarının tanınması ve önlenmesinde önemli roller üstlenmektedir.

Okulöncesi eğitim kurumları gerek çocuk gerekse aile açısından oldukça önemli merkezlerdir. Araştırmalar bireyin zihinsel gelişiminin yaşamın ilk yılları olan 0-8 yaş arasında şekillendiğini, kişilik özelliklerinin bu dönemde oluştuğunu ortaya koymaktadır. Bu dönemde çocuğa ve aileye verilen nitelikli eğitim ile birçok toplumsal sorunun önlenmesine katkı sağlanabilmektedir.

Okulöncesi eğitimcileri çocuklar ve ailelerin yaşamlarında, gün boyu yaptıkları aktivitelerle ve düzenledikleri eğitim programlarıyla çocuk istismarı ve ihmalinin önlenmesi ve sağlıklı sosyal, duygusal gelişimin sağlanmasında aktif bir rol oynayabilirler. Bu nedenle okulöncesi eğitimcileri çocuk istismarı ve ihmali konusunda bilgilendirilir, kendilerine tanımaya ve önlemeye yönelik rehberlik verilirse çocuk istismarı ve ihmali vakalarının oluşumunun engellenmesinde, erken tanınmasında ve problem durumla daha etkili bir şekilde baş edilmesinde önemli katkı sağlayabilirler. Bu açıdan bakıldığında, okulöncesi eğitim kurumlarında çalışan profesyonellerin çocuk istismarı ve ihmali konusundaki bilgi düzeylerinin saptanması ve görüşlerinin incelenmesi, hazırlanacak eğitim programları açısından önem taşımaktadır. Ancak Türkiye’de konuya ilişkin sadece birkaç çalışma bulunmaktadır (Erol, 2007; Sönmez ve Bektaş, 2006; Uysal ve Özsoy, 2003).

Bu çalışma, çocukların eğitim yaşamına başladıklarında onların temel haklarının savunucusu ilk öğretmenleri olan okulöncesi eğitimcilerinin çocuk istismarı, ihmali, şiddet ve önlenmesi konularındaki görüş ve deneyimlerinin belirlemesi amacıyla yapılmıştır.

Yöntem

Evren ve Örneklem

Betimleyici tipte olan bu araştırmanın evrenini İzmir İl Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı tüm bağımsız anaokullarında görev yapan toplam 204 eğitimci oluşturmuştur. Araştırmada evrenin tümüne ulaşılmaya çalışılmıştır. Ancak üç eğitimci hastalık vb. nedenlerle okulda bulunmadığı için, dört eğitimci de araştırmaya katılmayı kabul etmediği için araştırma kapsamına alınmamıştır. Dolayısıyla, çalışmanın verileri 197 eğitimciden toplanmıştır. Araştırmaya katılan eğitimcilerin 191’i kadın, altısı da erkektir. Eğitimcilerin yaşları 19 - 52 arasında değişmektedir. Yaş ortalaması 32.61’ dir. Eğitimcilerin,

%81.20'nin lisans ve lisansüstü mezunu olduğu, %44'ünün kadrolu öğretmen olarak görev aldığı, ortalama 9.76 yıl öğretmenlik yaptığı ve bunun ortalama 2.85 yılını buldukları kurumda çalıştıkları saptanmıştır. Katılımcıların %10.70'i çocuklara şiddet konusunda, %12.70'i ise çocuk istismarı ve ihmali konusunda üniversitede ve hizmet sırasında eğitim almışlardır. Araştırma kapsamına alınan eğitimcilerin %59.40'ının çocuk sahibi olduğu, çocuk sahibi olan eğitimcilerin %53'ünün tek çocuğa sahip oldukları belirlenmiştir.

Veri Toplama Aracı

Veri toplama aracı olarak araştırmacılar tarafından hazırlanan, eğitimcilerin mesleki ve bazı sosyo-demografik özelliklerini içeren sorular ve çocuk istismarı, ihmali ve şiddet ile ilgili öğretmenlerin görüşlerinin belirlenmesine yönelik 12 açık uçlu sorudan oluşan anket kullanılmıştır. Açık uçlu sorularda eğitimcilerin şiddet, çocuk istismarı ve ihmali tanımlamaları, çocuklara uygulanan şiddete ilişkin deneyimleri ve görüşlerini anlatmaları, çocuk istismarı ve ihmalin önlenmesinde eğitimcinin rolü ve eğitimcilerin başvuracağı makamlara ilişkin görüşleri istenmiştir.

İşlem

Araştırmaya katılanlara araştırmanın amacı konusunda kısa bir açıklama yapılmıştır. Kendilerine, verdikleri bilgilerin sadece araştırma sürecinde kullanılacağına ve gizli kalacağına ilişkin teminat verilmiştir, isim alınmamıştır, gönüllülük esasına göre katılmışlardır. Öğretmenler kendileri için uygun olan zamanlarda ziyaret edilmişlerdir ve bireysel olarak anket formunu doldurmuşlardır.

Veri Analizi

Veri toplama aracında yer alan sosyo-demografik verilerin sayı ve yüzde dağılımları hesaplanmıştır. Açık uçlu sorular nitel veri analizi yöntemlerinden içerik analizi yapılarak gruplanmış ve frekans dağılımları hesaplanmıştır.

Bulgular ve Tartışma

Tablo 1: Eğitimcilerin şiddete uğramış çocukla karşılaşma, karşılaştıkları şiddet türü ve şiddeti uygulayan kişi; sorularına verdikleri cevapların dağılımları.

	f	%
Şiddete Uğramış Çocukla Karşılaşma Durumu		
Karşılaştı	69	35.00
Karşılaşmadı	128	65.00
TOPLAM	197	100.00
Şiddet Türü		
Fiziksel	44	69.8
Fiziksel-Sözel	18	28.6
Cinsel	1	1.6
TOPLAM	63*	100.00
Çocuğa Şiddet Uygulayan Kişi		
Anne-Baba	26	41.90
Baba	15	24.20
Anne	13	21.00
Abla-Ağabey-Kardeş	3	4.80
Üvey Anne	2	3.20
Akran	2	3.20
Diğer (Servis Şoförü)	1	1.60
TOPLAM	62*	100.00

* Altı eğitimci karşılaştığı şiddet türünü ve yedi eğitimci de şiddet uygulayan kişinin kim olduğunu belirtmemiştir.

Eğitimcilerin %35.00'i mesleki yaşamlarında şiddete uğramış çocuklarla karşılaştıklarını ifade etmişlerdir. Bu çocukların %69.8'i fiziksel şiddete maruz kalmışlardır. Bu vakaların %41.9'unda şiddet, anne ve babanın her ikisi tarafından uygulanmıştır.

Sönmez ve Bektaş'ın (2006) çalışmalarında öğretmenlerin %46.7'si daha önce bir çocuk istismarı vakasıyla karşılaştığını ve karşılaşılan istismar türünün %11.7 oranında fiziksel, %11.7 oranında duygusal istismar olduğunu belirtmişlerdir.

Amerika'da çocuk istismarı ve ihmalini en fazla rapor eden meslek grubu eğitimcilerdir. Çocuk istismarı ve ihmalinin en yaygın olarak görüldüğü grup da okulöncesi çağıdaki çocuklardır (US Department of Health and Human Services, ACYF, 2009). Bu durumda okulöncesi eğitimcilerinin meslekleri gereği istismara uğramış çocuklarla karşılaşma olasılığı yüksektir. (Walsh ve Farrell, 2008).

Bu çalışmada, eğitimciler çalışma yaşamları süresince çocuk istismarı vakalarıyla karşılaştıklarını ifade etmişlerdir. Aynı bulgu Sönmez ve Bektaş'ın (2006) çalışmasında da yer almaktadır. En çok karşılaşılan istismar türü ise her iki çalışmada da fiziksel istismar olmuştur. Fiziksel istismar diğer istismar türlerine göre daha fazla rapor edilmektedir (Walsh, Farrell, Bridgstock ve Schweitzer, 2006). Crenshaw, Crenshaw ve Lichtenberg (1995), bunun sebebini fiziksel istismarın belirtilerinin diğer istismar belirtilerinden daha kolay ayırt ediliyor olmasına bağlamışlardır. Ayrıca Levin'de (1983) eğitimcilerin, fiziksel istismar hakkında cinsel istismar ve duygusal istismardan daha fazla bilgi sahibi olabileceğini ifade etmiştir.

Tablo 2: Eğitimcilerin Şiddet tanımlarına göre dağılımları.

"Sizce şiddet nedir?"	f	%
Duygusal Şiddet ve baskı	108	51,42
Fiziksel Şiddet	86	40,96
Diğer	9	4,29
Boş	7	3,33
Toplam	210	100,00

Bu çalışmada okulöncesi eğitimcilerinin "Sizce şiddet nedir?" sorusuna verdikleri yanıtlar 3 başlık altında toplanmaktadır. Birinci grupta daha çok fiziksel şiddeti içeren ifadeler yer alırken, ikinci grupta duygusal şiddet ve baskı ifadeleri yer almıştır. Üçüncü grupta ise ilk iki grupta yer almayan "haklara saygısızlık", "insanlık dışı yapılan faaliyetler" gibi ifadeler yer almıştır. Ayrıca 7 kişi bu soruyu yanıtlamamıştır. Eğitimciler şiddeti tanımlarken %51.42 oranında duygusal şiddet ve baskı içeren ifadeleri kullanmışlardır.

Dünya Sağlık Örgütü'ne göre şiddet; "bireyin kendisine, başkasına, belirli bir topluluk veya gruba yönelik yaralama, ölüm, fiziksel zarar, bazı gelişim bozuklukları veya yoksunluk ile sonuçlanabilen, tehdit ya da fiziksel zor kullanma" olarak tanımlanmaktadır (WHO, 2002). Sözlük anlamıyla şiddet "bir kişiye güç veya baskı uygulayarak isteği dışında bir şey yapmak veya yaptırmaktır". Ceza hukukunda bugüne kadar kullanılan "şiddet, darbe ve yaralama" kavramının yerini artık yeni bir kavram olan "şiddet ve etkili eylem" almıştır. Şiddet ve etkili eylemin kapsadığı davranışlar, kurbanın bedenini hedef almakla beraber darbe kadar güçlü olmayabilmektedir. Birini yere atmak, ona tükürmek, saçını çekmek, şiddet ve etkili eylem kapsamına girmektedir. Birini tehdit ederek veya malına kötü davranarak ruhsal durumunun bozulmasına neden olmak da bu kavramın içinde algılanmaktadır (Polat, 2000). Gerek bu tanımlara, gerekse diğer tanımlara bakıldığında, şiddetin hem fiziksel

hem de fiziksel olmayan olumsuz davranış biçimine vurgu yapan bir içerikte kullanıldığı görülmektedir (WHO, 2002). Çalışmamızda eğitimcilerin şiddeti tanımlamada kullandıkları ifadelerde kavramı bir yönü ile ele alan anlatımlar dikkat çekmektedir. Bu durumun eğitimcilerin bilgi eksikliğinden kaynaklandığı düşünülmektedir.

Tablo 3: Eğitimcilerin çocuk istismarı tanımlarına göre dağılımları.

"Sizce Çocuk İstismarı Nedir?"	f	%
Cinsel İstismar	69	32,85
Fiziksel İstismar	64	30,48
Duygusal İstismar	59	28,1
İhmal	18	8,57
Toplam	210	100,00

Eğitimciler en yüksek oranda (%32.85) cinsel istismar içeren, en düşük olarak da %8.57 oranında ihmal ifadeleri içeren tanımlamalar kullanmışlardır. En çok kullanılan tanımlamalar incelendiğinde, 20 eğitimci "kötü davranma" ifadesini kullanmıştır. Sonrasında sırasıyla 19 eğitimci " cinsel taciz", 19 eğitimci "çocukların fiziksel ve ruhsal olarak acıtılması" ifadelerini kullanmışlardır. Sadece 10 eğitimci istismarın tüm alanlarını içeren bir tanımlama yapmıştır.

Dünya Sağlık Örgütü'nün yaptığı tanıma göre çocuk istismarı; *çocuğun sağlığını, fizik ve psiko-sosyal gelişimini olumsuz yönde etkileyen; bir yetişkinin, toplumun veya ülkenin bilerek ya da bilmeyerek yaptığı davranışlarıdır.* (WHO and International Society for Prevention of Child Abuse and Neglect, 2006) İlgili alan yazın incelendiğinde istismar olgusunun çeşitli şekillerde sınıflandırıldığı görülmektedir. Bunlar fiziksel, cinsel, duygusal-psikolojik istismar ve ihmal olarak adlandırılmaktadır. Eğitimcilerin istismar tanımları da bu gruplara uymaktadır. Ancak şiddetin tanımlanmasında olduğu gibi bu kavramı da tüm yönleri ile ele alan bir tanımlama yapamamışlardır. Bu bulgu, eğitimcilerin büyük çoğunluğunun bu konuda yetersiz bilgiye sahip olduğunu düşündürmektedir.

Tablo 4: Eğitimcilerin çocuk ihmali tanımlarına göre dağılımları.

"Sizce Çocuk ihmali nedir?"	f	%
Çocuğun gereksinimlerinin karşılanmaması	83	45,85
İlgi, sevgi ve şefkat eksikliği	64	35,36
Çocuğu reddetmek, yok saymak	16	8,84
Ailenin temel sorumluluklarını yerine getirmemesi	14	7,73
Diğer	4	2,21
Toplam	181	100,00

Eğitimcilerin kullandıkları ihmal tanımlarında en çok %45.85 oranında çocukların gereksinimlerinin karşılanmamasına vurgu yapılmıştır. Bu gruptaki ihmal ifadeleri incelendiğinde 29 kişinin fiziksel ve duygusal boyutu içeren kapsamlı ihmal tanımlamaları yaptığı görülmüştür (örn: Çocuğun fiziksel, sosyal, duygusal ve ekonomik ihtiyaçlarının karşılanmaması). Bu gruptaki diğer ifadeler; "gereksinimlerin karşılanmaması" gibi ya çok genel, ya da "ruhsal ihtiyaçlarının giderilmemesi" gibi ihmalin tek bir yönüne vurgu yapan tanımları içermektedir. Eğitimcilerin yanıtları incelendiğinde, "ilgi, sevgi ve şefkat eksikliği" ikinci büyük tanım grubunu oluşturmaktadır (%35.36). Örneğin; "umursamazlık, ilgilenmemek, sevgi göstermemek, zaman ayırmamak". "Çocuğun reddedilmesi, yok sayılması" ve "ailenin temel sorumluluklarını yerine getirmemesi" diğer iki tanımlama grubunu oluşturmaktadır. Bu kategorilerde yer alan ifadeler, az sayıda eğitimci tarafından kullanılmıştır. Bu ifadelerde de ihmalin bir yönü ile ele alındığı görülmektedir.

İhmal; çocuğun beslenme, giyim, tıbbi gereksinimleri, duygusal ihtiyaçlar veya temel yaşam koşulları için gerekli ilgiyi göstermeme olarak tanımlanmaktadır (Polat, 2001). Eğitimcilerin ihmali nedir sorusuna verdikleri yanıtlar yukarıdaki tanımla örtüşmektedir. Ancak eğitimciler ihmali tanımlarken ya fiziksel ihmali ya da duygusal ihmali içeren ayrı ifadeler kullanmıştır. Yukarıda ifade edildiği gibi ihmalin hem duygusal hem de fiziksel boyutunu kapsayan tanımlamaların sayısı azdır. Eğitimcilerin istismar ve ihmali tanımlamaları karşılaştırıldığında verdikleri yanıtlarda ihmali istismara göre çok daha iyi tanımladıkları belirlenmiştir. Ancak verdikleri cevaplardaki eksiklikler bu konudaki bilgilerinin güçlendirilmesi gerektiğini düşündürmektedir.

Tablo 5: Eğitimcilerin çocukların şiddetle karşılaştıkları yerlere ilişkin görüşlerinin dağılımları

"Çocuklar şiddetle en çok nerede karşılaşırlar?"	f	%
Aile, ev, bakıcı	158	56,63
Okul, arkadaş ortamı ve çocuk esirgeme kurumu	59	21,14
Çevre ve sokak	50	17,92
Medya	7	2,51
Boş	5	1,80
Toplam	279	100,00

Eğitimcilere çocukların şiddetle en çok karşılaştıkları yerin neresi olduğu sorulduğunda cevapları 4 ana grupta toplanmıştır, %56,63 oranında eğitimci, çocukların şiddetle "aile, ev ve bakıcıda" karşılaştıklarını ifade etmişlerdir. Ailede çocuk şiddetle karşılaşmaktadır diyen eğitimci sayısı 88'dir. Evde ifadesini kullanan eğitimci sayısı ise 62 olarak saptanmıştır. Bakıcı diyen eğitimci sayısı ise 8 kişidir. İkinci grupta okul ve çocuk esirgeme kurumu yer almaktadır. Bu grupta en çok 32 eğitimci "okulda" ifadesini kullanmıştır. 19 eğitimci ise "arkadaş ortamı/akran" ifadelerini kullanmışlardır. Eğitimciler çocukların akran ortamında istismara uğrayabileceklerini düşünmektedirler. Üçüncü grup çevre ve sokak olarak belirlenmiştir. Bu grupta 36 eğitimci çocukların şiddetle en çok "sokakta" karşılaştıklarını belirtmişlerdir. Özellikle toplumsal şiddetin arttığı günümüzde çocukların sokakta ya da yaşadıkları çevrede şiddete maruz kalma olasılıkları oldukça yüksektir. Son grupta ise çocukların şiddetle en çok karşılaştıkları yerin "medya" olduğu yedi eğitimci tarafından ifade edilmiştir.

Amerika'da çocuklara kötü muamele (maltreatment) en fazla anneler tarafından (%38), daha sonra babalar (%17.9) ve her iki ebeveyn tarafından (16.8%) yapılmaktadır (US Department of Health and Human Services, ACYF, 2009).

Bilir ve arkadaşlarının araştırmasında, 4-12 yaşları arasında çocukları bulunan 4003 aileye uyguladıkları anket formunda dövülme sıklığı konusunda sordukları sorulardan elde edilen sonuçlar çok çarpıcıdır. Bu sonuçlara göre; 4-12 yaş arası çocukların yarısına yakın bir bölümünün ailelerinden sık olarak (her gün ya da haftada bir kaç kez) dayak cezası aldığı tespit edilmiştir. Çocuğu daha çok kimlerin dövdüğü konusunda elde edilen sonuçlar ise, annelerin büyük çoğunlukla çocukları dövme sıklığında ilk sırayı aldığını göstermiştir. Sıralamada babaların annelerden sonra geldiği bulunmuştur. Bu çalışma da

göstermektedir ki çocuklar en çok şiddetle evlerinde karşılaşmaktadırlar (Akt. Erol, 2007).

Zeytinoğlu ve Kozcu (1988) tarafından fiziksel istismar konusunda yapılan bir araştırmada istismar edenlerin önemli bir bölümünün başta anne ya da baba olmak üzere çocukla aynı evde yaşayanlardan oluştuğu, ancak 1/3 gibi küçümsenmeyecek bir oranın ise öncelikle öğretmenler ve ustalar olmak üzere ev dışı kişilerden oluştuğu belirlenmiştir (Akt. Erol, 2007). Her iki çalışmadaki bulgular bu çalışmanın bulgularıyla paralellik göstermektedir.

Aral (1997) tarafından ilkököl 5. sınıf öğrencileri ile yapılan çalışmada, araştırmaya katılanların % 65.72'si fiziksel istismara uğradıklarını bildirmişlerdir. Fiziksel istismara uğrayanların çoğunluğu anne-baba tarafından şiddet gördüğünü ifade etmiştir.

Tablo 6: Eğitimcilerin çocukların günlük yaşamda karşılaştıkları şiddet türü ile ilgili görüşlerinin dağılımı.

"Sizce günlük yaşamda çocuklar en çok hangi tür şiddete maruz kalırlar?"	f	%
Fiziksel Şiddet	136	50,56
Duygusal Şiddet	125	46,47
Diğer	5	1,86
Boş	3	1,11
Toplam	269	100,00

Eğitimciler çocukların en çok karşılaştıkları şiddet türü olarak %50,56 oranında fiziksel şiddeti belirlemişlerdir. Fiziksel şiddeti ifade eden toplam 136 ifade kullanılırken, duygusal şiddet için 125 ifade kullanılmıştır. Fiziksel şiddet ifadeleri arasında "dayak", "vurma" gibi ifadeler yer almaktadır. Duygusal şiddet ifadeleri arasında ise "bağırma" "hakaret" ve "aşağılama" sözcükleri kullanılmıştır. Toplam beş ifade herhangi bir kategoriye girememiştir. Bunlar "medya", "ekonomik istismar" gibi ifadelerden oluşmaktadır. Üç eğitimci de bu soruya yanıt vermemiştir.

İlgili alan yazında bu bulguları destekleyen çalışmalar bulunmaktadır. Örneğin, Sıar (1985) tarafından yapılan bir araştırma, Türkiye'de her iki kişiden birinin çocuklarının dövülmesinden yana olduğunu ortaya çıkarmıştır. Araştırmaya göre toplumumuzun %42'si terbiye için çocuğa ceza verilmesi gerektiğini düşünmektedir. Bu cezalar arasında en fazla (%68) "çocuğa dayak atmak" olduğu görülmektedir (Akt. Erol 2007). Ayrıca Şimşek-Orhon, Ulukol, Bingöler ve Başkan-Gülnar'ın (2006) yaptığı çalışmada aileler, doktorlar ve tıp

öğrencilerinin önemli bir bölümünün, fiziksel istismarı kabul edilebilir bir disiplin yöntemi olarak gördükleri bildirilmiştir.

Zeytinoğlu (1991) yaptığı araştırmasında Türkiye’de çocuk ve çocuk istismarı sorunu ile en yakından ilgili olduğunu düşündüğü psikolog, doktor, sosyal hizmet uzmanı, hukukçu ve eğitime Türkiye’de çocukların karşılaştıkları hangi davranış ve durumları çocuk istismarı olarak değerlendirdiklerini sormuştur. İlk sırada duygusal, ikinci sırada fiziksel, üçüncü sırada ekonomik istismar içeren davranışlara ve dördüncü sırada da eğitimsel ihmal, sonra sırasıyla suça teşvik, fiziksel ihmal ve cinsel istismar içeren davranışlara yer vermişlerdir. Sözdüvar’ın (1989), ilköğretim kurumlarında çalışan öğretmenlerin çocuk istismarı konusundaki görüşlerini incelediği çalışmasında, Öğretmenlerin çocuk istismarı olarak kabul ettiği davranışlar arasında ilk sırayı %86 ile duygusal istismar almıştır. İkinci sırada %55 ile fiziksel istismar gelmektedir. Üçüncü sırada %26 ile ekonomik istismar ve son sırada %22 ile eğitimsel ihmal yer almıştır. Bu konuda farklı bulgular elde edilmiş olması, araştırmanın örneklem grubundan, veri toplama aracından ve yönteminden kaynaklanıyor olabilir. Ayrıca son yıllarda fiziksel istismar ile ilgili haberlerin medyada daha fazla yer alması bu konuda bir seçici algı oluşturmuş olabilir.

Tablo 7: Eğitimcilerin çocuk istismar ve ihmalinin önlenmesinde okulöncesi eğitimcilerinin rolüne ilişkin görüşlerinin dağılımları.

“Sizce şiddetin, çocuk istismarı ve ihmalinin önlenmesinde okul öncesi eğitimcilerinin rolü ne olmalıdır?”	f	%
Bilgilendirici rolü	170	69,68
Model olma rolü	30	12,30
Yönlendirici ve danışman rolü	20	8,20
Diğer	12	4,91
Boş	12	4,91
Toplam	244	100,00

Çalışmada yer alan eğitimcilerin örneklem kısmında belirtildiği gibi % 10.70’i çocuklara şiddet ve %12.70’i de çocuk istismarı ve ihmali konusunda eğitim aldıklarını bildirmişlerdir. Büyük çoğunluğu çocuk istismarı ve ihmali ile ilgili formal bir eğitim almamıştır. Eğitimciler şiddet ve çocuk istismarı-ihmalinin önlenmesindeki rolleri sorulduğunda %69,68’i bilgilendirici rol almaları gerektiğini ifade etmiştir. Örneklem grubunda yer alan eğitimcilerin %87.30’u bu konuda herhangi bir eğitim almadığı halde yalnızca %4,91’i eğitim almaları gerektiğini belirtmiştir. Tablodan da görüldüğü gibi eğitimciler % 69.68 oranında bilgilendirici rol üstlenmeleri gerektiğini düşündükleri halde çok az

bir bölümü bilgilendirilme ihtiyacında olduğunu söylemiştir. Bu durum, eğitimcinin, kendisinin eğitim ihtiyacını ifade etmesindeki güçlükten kaynaklanabileceği gibi, eğitime ihtiyacı olduğunun farkında olmaması olarak da yorumlanabilir.

Tablo 8: Eğitimcilerin şiddet görmüş ya da istismar ve ihmale uğramış bir çocukla karşılaştıklarında başvuracakları yere ilişkin görüşlerinin dağılımları.

"Şiddet görmüş ya da istismar veya ihmale uğramış bir çocukla karşılaştığınızda nereye başvurursunuz?"	f	%
Rehberlik ve Araştırma Merkezleri	67	23,19
Adli makamlar	66	22,83
Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu	35	12,11
Okul yöneticileri	31	10,73
Resmi makamlar	26	9,00
Aileye başvurma	23	7,96
Sivil toplum örgütleri	10	3,47
Sağlık kuruluşları	9	3,11
Bilmiyorum	7	2,42
Diğer	1	0,34
Boş	14	4,84
Toplam	289	100,00

Şiddet, istismar ve ihmale uğramış bir çocukla karşılaştıklarında başvurmaları gereken yer olarak eğitimciler ilk sırada Rehberlik Araştırma Merkezleri (%23,19), ikinci sırada Adli makamları (%22,83) ve üçüncü sırada ise Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumunu (%12,11) söylemişlerdir. Eğitimcilerin %7,96'sı ise aileye başvuracağını ifade etmişlerdir. Adli makamlar grubunda en çok 49 eğitimci polisler ve karakolu belirtmiştir. Eğitimcilerin %2,42'si ise nereye başvuracağını bilmediğini ifade etmiştir.

Zeytinoğlu ve Kozcu'nun (1988) çalışmasında deneklerin yarıya yakın bir bölümünün son 12 ay içerisinde çocuğun şiddetli bir biçimde dövülmesi olayına tanık oldukları halde, çok az sayıda olayın resmi makamlara bildirildiği tespit edilmiştir. Çalışmaya katılanların büyük çoğunluğunun böyle bir olaya kişisel olarak müdahale etmeyi yeğlediği ifade edilmiştir (Akt. Erol 2007).

Sönmez ve Bektaş'ın (2006) çalışmalarında öğretmenlerin çocuk istismarının saptanmasından sonraki tutumlarında en çok "aile ile görüşülerek konu

hakkında yapılabilecekler konusunda tartışma” seçeneğinin puanlandığı saptanmıştır. Çalışmamızda eğitimciler aileye başvurma seçeneğini ancak altıncı sırada belirtmişlerdir. Eğitimciler her karşılaştıkları olayın dinamiklerinin farklı olması nedeni ile başvuracakları kurumun da farklılaşması gerektiğini düşünüyor olabilirler. Örneğin; ağır fiziksel istismar veya cinsel istismar vakasının bildirilmesinde aile ile bağlantı kurmaktan kaçınırken, ihmal veya duygusal istismar vakalarında doğrudan aile ile bağlantı kurmayı tercih edebilirler. Bu çalışmada aileye başvurmayı tercih edenlerin az sayıda olmasının nedeni, anketteki soruların sırası ve sorulma şeklinin katılanları şiddet, fiziksel istismar, cinsel istismar konusunda duyarlı hale getirmiş olmasından kaynaklanabilir.

Türk Ceza Kanunu Madde 279'a göre “Kamu adına soruşturma ve kovuşturmayı gerektiren bir suçun işlendiğini göreviyle bağlantılı olarak öğrenip de yetkili makamlara bildirimde bulunmayı ihmal eden veya bu hususta gecikme gösteren kamu görevlisi altı aydan iki yıla kadar cezalandırılır.” denilmektedir. Ancak bu maddenin uygulanabilmesi için eğitimcilerin çocuk istismarı ve ihmali belirtilerini tanınması ve bu tür olayları kime, nereye, nasıl bildireceklerini bilmeleri gerekmektedir. Eğitimciler önce aile ile görüşüp, sonucuna göre okul müdürlüğü kanalıyla ilçe/il milli eğitim müdürlüklerine, il sosyal hizmetler müdürlüğüne veya adli birimlere bildirebilir ve onlardan yardım alabilirler (Değirmenci, 2006).

Sonuç Ve Öneriler

Çalışmada çok az sayıda eğitimcinin şiddet, çocuk istismarı ve ihmali konularında eğitim aldıkları, bu eğitimi de lisans eğitimleri sırasında aldıkları saptanmıştır. Eğitimcilerin meslekte geçirdikleri süre ortalama 10 yıl olarak bulunmuştur. Bu süre zarfında sadece %8'inin bu konularda hizmet içi eğitim aldığı görülmektedir. Araştırmaya katılan eğitimcilerin %35'i çalıştıkları kurumlarda şiddete uğramış çocuklarla karşılaşmışlardır. Eğitimciler; şiddet, çocuk istismarı ve ihmali tanımlarken alan yazında yer alan tanımlamalara uygun ifadeler kullanmışlardır. Ancak eğitimcilerin istismar ve ihmali tanımlamaları karşılaştırıldığında verdikleri yanıtlarda ihmali istismara göre çok daha iyi tanımladıkları belirlenmiştir. Eğitimciler çocukların şiddetle en çok karşılaştıkları yerin “ev, aile, bakıcı”; en çok karşılaştıkları şiddet türünün ise “fiziksel şiddet” olduğunu ifade etmektedirler. Eğitimcilere çocuk istismarı ve ihmalinin önlenmesindeki rolleri sorulduğunda %69.68 oranında bilgilendirici rol almaları gerektiğini ifade etmektedirler. Ancak sadece %4,91'i bu konuda kendilerinin de eğitim almaları gerektiğini söylemektedir. Şiddet görmüş ya da istismara uğramış bir çocukla karşılaştıklarında başvuracakları yere ilişkin

yanıtları çeşitlidir. Eğitimciler en çok Rehberlik ve Araştırma Merkezlerine başvurularını gerektiğini düşünmektedirler.

Araştırmadan elde edilen sonuçlar doğrultusunda öneriler şöyle sıralanabilir:

- I. Araştırmanın bulguları İzmir ili devlete bağlı bağımsız anaokulları ile sınırlıdır. Ayrıca veriler anketle toplanmıştır. Bulguların genellenebilirliğinin artırılması için farklı örneklem grupları ve araştırma teknikleri (Örn: odak grup) kullanılarak yeni çalışmaların yapılması uygun olacaktır.
- II. Üniversitelerin öğretmen yetiştiren lisans programlarına çocuk istismarı ve ihmali ile ilgili zorunlu dersler konulmalıdır.
- III. Türk Ceza Kanununda ki yükümlülüklerin, kanuni düzenlemelerin ve istismar vakalarına göre en uygun başvurulacak yerin öğrenilmesi için çocukla karşılaşan meslek gruplarına yönelik bilgilendirme toplantıları yapılmalıdır.
- IV. Milli Eğitim Bakanlığı, sivil toplum kuruluşları, yerel yönetimler, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu, gibi kamu kurumları işbirliği yaparak, aileleri ve öğretmenleri bilgilendirmek için eğitim programları geliştirmeli, broşür, afiş, kitapçıklar bastırmalı ve dağıtmalıdır.
- V. Küçük yaşta çocukların daha fazla risk altında olması nedeniyle, okulöncesi eğitimciler için çocuk istismarı ve ihmali konusunda hizmet içi eğitim kursları düzenlenmelidir.
- VI. Okullarda öfke kontrolü ve pozitif disiplin yöntemlerinin öğrenilmesi için aile katılımı çalışmaları yapılmalıdır.
- VII. Şiddet, çocuk istismarı ve ihmali ile ilgili aile eğitim seminerleri düzenlenmelidir.

Kaynakça

- Akbaş, T. (2002). Çocuklara yönelik cinsel tacizler ve koruyucu eğitim. *Çukurova Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 19 (2),1-8.
- American Psychological Association (APA). (2002). *Violence and the family: Report of the American Psychological Association Presidential Task Force on violence and the family*. Washington, DC.
- Aral, N. (1997). *Fiziksel istismar ve çocuk*. Ankara: Tekışık Veb Ofset Tesisleri.
- Asma, T. (2002). Çocuk ihmali ve istismarının hukukumuzdaki yeri. *Çocuk Çocuk Dergisi*, 15, 34.
- Bilir, Ş., Arı, M., Baykoç Dönmez, N., Güneysu, S. (1986). 4 -12 yaş arasında 16,100 çocukta örselenme durumları ile ilgili bir inceleme. *Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Dergisi*, 1, 7-14.
- Crenshaw, W. B., Crenshaw, L. M. ve Lichtenberg, J. W. (1995). When educators confront child abuse: An analysis of the decision to report. *Child Abuse & Neglect*, 19, 1095-1113.
- Değirmenci, B. (2006). Şiddete maruz kalanlar için yasal düzenlemeler. *Aile İçi Şiddet Olgularına Yaklaşım: Meslek Gruplarına Yönelik El Kitabı*. YPDP/2/İzmir 1/ yayın no:1, 62 - 71.
- Department for Education and Skills [DfES]. (2006). *Statistics for Education :Referrals, assessments and children and young people on child protection registers: Year ending 31 March 2005*. Norwich. HMSO.
- Erol, D. (2007). *Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Görev Yapan Öğretmenlerin Çocuklardaki Fiziksel İstismar Belirtilerine İlişkin Farkındalıklar: Eskişehir İli Örneği*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Levin, P.G. (1983). Teachers' perceptions, attitudes, and reporting of child abuse/neglect. *Child Welfare*, 62, 14-20.
- Polat, O. (2000). Duygusal istismar nedir? *Çocuk Forumu Dergisi*, 3(1):1.
- Polat, O. (2001). *Çocuk ve şiddet*. İstanbul: Der Yayınları.
- Sönmez, S. ve Bektaş, Ö. (2006). *Okulöncesi Öğretmenlerinin Çocuk İstismarı ve İhmali İçeren Küçük Öyküler Üzerine Görüş ve Tutumları*. Uluslararası Katımlı Avrupa Birliğine Uyum Sürecinde Okulöncesi Eğitiminin Dünü, Bugünü ve Geleceği Sempozyumu, Kıbrıs.
- Sözduyar, H. (1989). İlköğretim ve ortaöğretim kurumlarında çalışan öğretmenlerin, çocuk istismarı konusundaki görüşlerinin incelenmesi. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Şimşek-Orhon, F., Ulukol, B., Bingöler, B. ve Başkan-Gülner, S. (2006). Attitudes of Turkish parents, pediatric residents, and medical students toward child disciplinary practices. *Child Abuse and Neglect*, 30, 1081-1092.

- US Department of Health and Human Services, Administration on children, Youth and Families (ACYF). (2009). *Child Maltreatment 2007*, <http://www.acf.hhs.gov/programs/cb/pubs/cm07/cm07.pdf> (20/09/2012)
- Uysal, A. (1998). Çocuk istismarı ve ihmalinin belirti ve risklerini tanımada hemşirelerin ve ebelerin bilgi düzeylerinin ölçülmesi. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ege Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Uysal, A. ve Özsoy, S. (2003). Öğretmenlerin çocuk istismarı üzerine görüş ve tutumları. *Çocuk Forumu Dergisi*, 6 (2), 44.
- Walsh, K. ve Farrell, A. (2008). Identifying and evaluating teachers' knowledge in relation to child abuse and neglect: A qualitative study with Australian early childhood teachers. *Teaching and Teacher Education*, 24, 585-600.
- Walsh, K., Farrell, A., Bridgstock, R. ve Schweitzer, R. (2006). The contested terrain of teachers detecting and reporting child abuse and neglect. *Journal of Early Childhood Research*, 4 (1), 65-76.
- World Health Organization (WHO) . (2002). *World report on violence and health :summary*. Geneva, Switzerland. http://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/world_report/en/summary_en.pdf (20/09/2012).
- World Health Organization and International Society for Prevention of Child Abuse and Neglect. (2006). *Preventing child maltreatment: A guide to taking action and generating evidence*. http://whqlibdoc.who.int/publications/2006/9241594365_eng.pdf (20/09/2012).
- Zeytinoğlu , S. ve Kozcu, Ş. (1990). *Fiziksel çocuk istismarı konusunda bir araştırma. aile yazıları* 3. 391-398. Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Bilim Serisi: 5/3, Devran Matbaası.
- Zeytinoğlu, S. (1991) Sağlık, sosyal hizmet, hukuk ve eğitim alanlarında çalışan uzmanların Türkiye'de çocuk istismarı ve ihmali sorunu ile ilgili görüşleri. İçinde E.Konaç, İ. Gürkaynak ve A. Egemen (Ed.), *Çocuk istismarı ve ihmal* (147-167). Ankara: Gözde Repro Ofset.